

ИЛЮСТРАЦИЯ
ИЛИНДЕСЕНЪ

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Първитѣ бунтарски наченки въ гр. Крушово

Епохата на възраждането на българитѣ въ Македония се предшества отъ кървавъ турски тероръ. Презъ това време турскитѣ золуми върху беззащитната рая въ Македония сж били ужасни и непоносими. Многобройни дареби, кърсердари, паши, бегове, ефендета и аги безнаказано сж тормозили „гяурина“, убивали, грабили и насилвали раята, която мълчаливо понасяла кръста на робството, защото „Богъ високо, а царь далеко“.

И Фенеръ, „котилото на разврата и интригата“, ималъ всичкия интересъ да държи българитѣ въ тъмнина и невежество, за да може заедно съ турцитѣ по-лесно да ги скубе. Обаче, руско-турскитѣ войни и бунтоветѣ за освобождение на Сърбия и Гърция, макаръ да докарваха ужасни страдания, сжщевременно сж създали вѣрата у българитѣ, че и за тѣхъ ще изгрѣе лжчътъ на свободата. Участието на македонски доброволци въ освободителното движение на гърци и сърби и акциитѣ на мѣстнитѣ хайдутѣ, възпѣвани като народни герои, сж били една безспорна проява на зараждащата се у широкитѣ народни слоеве идея за освобождение отъ потисничеството.

Между най-виднитѣ бунтовници отъ Западна Македония, които презъ 1820 година заминали съ войводата Марко Бочваротъ въ помощъ на „Хетерията“ за освобождение на „християнитѣ“ отъ турското робство, сж били юначниятъ Трайко Цвѣтковъ отъ Крушово, нареченъ отъ турцитѣ, заради желѣзната му воля и мишци, „Демиръ Трайко“, и харамията Стоянъ Капитанъ отъ Арилово, Крушовско. Съ тѣзи забравени македонци, отъ които първиятъ е билъ байрактаръ на Бочваротъ, а вториятъ главатаръ на чета, читателитѣ на Илюстрация Илинденъ ще запознаемъ въ близко бждеще.

Разочаровани отъ държанието и поведението на гърцитѣ и сърбитѣ, за македонскитѣ българи не оставало друго, освенъ да разчитатъ на собственитѣ си сили и на евентуална помощъ отъ Русия.

Крушово не е било лишено отъ буйни натура, нито отъ добри родолюбци. Обаче, за една конспирация не е достатъчно само това; необходимо е и интелигенция, която да канализира борбата, да опредѣли нейната целъ, да посочи пжтищата за успѣхъ и да организира маситѣ за народна масова революция.

Като единственъ и достоенъ водачъ въ туй направление Крушовскитѣ бунтари имали сж само учителя Иванъ Божиновъ Шумковъ. Около него се сгруппирали тѣ, като пилци около квачка, и поискали да ги организира. Най-буйниятъ измежду тѣхъ, Стоянъ Везенковъ, предлагалъ Шумкову да създадатъ конспиративна организация още по времето, когато Шумковъ, като директоръ на грѣцкитѣ училища, тайно се сношавалъ съ българскитѣ па-

триоти. Въ 1868 година било поставено началото на Крушовската конспирация, но само номинално, защото упоритиятъ Шумковъ, следъ освещаването на българската черква, поискалъ първо да снабди

Стоянъ Везенковъ (първиятъ вдѣсно) и двама негови сподвижници — инородци и иновѣрци.

последната съ славянски богослужбни книги и съ инвентаръ, като одежди, хоругви, икони, кръстове и др., откаквито тя имала нужда и каквито бедниятъ народъ не е можелъ съ свои срѣдства да набави, та после да се работи въ политическа насока. Бунтаритѣ сж отстѣпили и сж го изпратили въ Русия да събира подарѣци въ пари и въ натура.

Презъ 1869 година, следъ завръщането си отъ Русия, откъдето донесълъ нѣколко товари ценни богослужбни книги и разкошни одежди, кръстове и пр.—подарѣци отъ разни културни и благотворителни дружества и добродетелни лица, учителтъ Шумковъ се заелъ фактически да организира тайната революционна организация. Сжщото му било възложено и отъ апостола, дяконъ Левски, съ когото, на връщане презъ поробена България, се срещналъ въ с. Бунево, Златишко, и съ когото е билъ въ кореспонденция.

*) Написано по разказа на баба Николица и синъ ѝ Иванъ, който билъ тогава на десетина години, и въ паметта му живо се отпечатахъ тоя обискъ.

Организацията на Шумкова се е състояла от група умни, зрѣли и улегнали крушовчани, въ които той ималъ абсолютно довѣрие. Младитѣ сили били съвсемъ игнорирани, защото ги считалъ за „аджамии“. Участникитѣ въ конспирацията сж били следнитѣ лица: Никола Петровъ, Секула Гьоревъ, Веле Секуловъ, Димитрия Велевъ, Ицо Каревъ, Хаджи Антонъ Замфиръ, Тасе Кюмурджия, Илия Тошевъ, Иванъ Б. Шумковъ, Стойко Шумковъ, Петре Локвенецъ, Стойче Ангеловъ, Боце Бояджия, Наумъ Аврамовски, Стоянъ Везенковъ, Братя Гьорги и Митрушъ Мочурци и Попъ Ристе Попъ Стефановъ отъ с. Сопотница. Всѣки отъ тѣхъ е билъ въоръженъ съ старо турско оръжие, като сами си приготвявали куршуми и фишеци, а съ барутъ ги е снабдявалъ Шумковиятъ вуйчо Нове Тарунаровъ отъ с. Вранещица, Кичевско.

За голѣмо съжаление и въпрѣки патриотичността и интелигентността на Шумкова, на тая революционна ядка не е било присждено да изиграе историческа роль, а се е задоволила само съ подготовката да има всѣки отъ съзаклетникитѣ готово и чисто оръжие, което да употрѣби въ случай, че се подготви общо въстание или пъкъ вслучай, че Русия обяви война на Турция, да ѝ се се даде вжтрешна подкрепа, разчитайки по този начинъ да се предразположи „Дѣдо Иванъ“ да дарува Македония съ свобода.

Шумковъ, проче, не е използвалъ революционното настроение срѣдъ маситѣ и не разши-

рилъ мрежата на конспирацията, не защото не е добре разбралъ идеята на Левски, а защото искалъ, преди всичко, да се разправи съ народнитѣ гонители *гъркоманитѣ*, които правѣли всичко възможно за унищожение на българщината.

Отъ всички съзаклетници само Стоянъ Везенковъ останалъ явно недоволенъ отъ тая Шумкова политика, поради което решилъ на своя глава да се впусне въ пжтя на масовото революционно движение. За целъта той влѣзълъ въ връзка съ недоволни бегове турци и албанци, защото смѣталъ, че по този начинъ борбата изглеждала по-сполучлива. Най-много той разчиталъ на албанцитѣ отъ Малесията. Съ своя планъ той заинтригувалъ Цариградския руски посланикъ Графъ Игнатиевъ и успѣлъ да получи субсидия за подкупване турскитѣ и албански водачи чрезъ скъпи подарѣци и оръжия. И действително, за целъта накупилъ ловджиински пушки и кучета, пищови и револвери съ сребърни украса по дрѣжкитѣ, сърмени чепкени, дамски накити и пр. и заминалъ за Малесията. Следствие предателство, планътъ му не е можалъ да се осъществи, поради което е избѣгалъ въ Босна-Херцеговина, за да се отърве отъ бесилка, а оттамъ заминалъ за Русия и Ромъния, кждето и се поминалъ.

Следъ десетъ години, обаче, Крушово наново се раздвижва и записва името си въ историята на македонската революция. Думата ни е за Охридско-Крушовската буна.